

A SZEGEDI SZABADTÉRI JÁTÉKOK MEGINDÍTÁSA – LEGENDÁK NÉLKÜL

A Templom-téri Játékokat elsősorban Hont Ferenc személyéhez kötik, annak ellenére, hogy létrehozását mások is szorgalmazták, megindításában pedig keveset emlegetett személyeknek, véletlen emberi kapcsolatoknak és a történelmi helyzetnek az övénel sokkal jelentősebb szerepe volt. Lássuk hát a Szabadtéri Játékok megvalósításának históriáját, legendák nélkül.

1926. május 9-én Juhász Gyula szegedi poéta a Dugonics Társaság elnökségével Bécsbe utazott, ahol találkozott József Attilával is, és feltehetően Balázs Bélával együtt a Max Reinhardt vezette Theater in der Josefstadt-ban előadást nézett.¹ A költő 1907-ben a Vígszínházban, Kosztolányi Dezső és Csáth Géza társaságában látta először Reinhardt egy rendezését, és attól kezdve csodálta őt.² Bécsi útjáról május 20-án hazatért, ám július 5-én ismét oda utazott, ezúttal három napra.

Bizonynal e két út készítette a salzburgi játékokról szóló cikke megírására. Ebben vetette fel először egy magyar nyári játékok gondolatát, igaz nem Szegeddel, hanem Budapesttel kapcsolatban. „A kis Salzburg szépség dolgában nem áll egészen egyedül a nagy világban” – írta. „Például ott van a kis Magyarország fővárosa, Budapest és annak különösen budai része (...) szépség tekintetében nem kell pirulnia még Salzburg előtt sem.” Azután feltette a kérdést: „Mikor jön el majd az az idő, amikor az igazán igazi és csakugyan világraszóló magyar szellem és művészet kultuszára idecsődül hozzánk a világ ...”³

A következő, 1927-es év tavaszán cikket küldött Párizsból egy fiatal szegedi fiú, Hont Ferenc. A jómódú családból származó, húszesztendős fiatalember a francia fővárosban TNP-t megalapító, szabadtéri ünnepi játékokat rendező Firmin Gémier mellett inaskodott. Kettőjük később idealizált kapcsolatára némi árnyékot vet Heltai Jenő egy megjegyzése,

¹ Sándor János: Thália örökös jegyese – Juhász Gyula, 94. p.

² Délmagyarország, 1919. április 27. Juhász: Színházi emlékek.

³ Délmagyarország, 1926. augusztus 13. Juhász: Jedermann.

aki a „Szépek szépe dramaturgiai munkái során egyszer elmondta Czímer Józsefnek, hogy Gémier egy pesti látogatása során szörnyű dolgokat mondott neki Hontról.⁴

A cikkben Gémier – nyilván Hont sugalmazására – a szegedi színházról nyilatkozott, és szót ejtett a szabadtéri előadásokról is. A szabadtéri előadások „jelenthetik a vidéki város számára az idegenforgalom növelését, a magas kulturális életet és bekapcsolódást a nagyvilág vérkeringésébe” – mondta a francia rendező. A helyismerettel rendelkező Hont ezt azzal egészítette ki, hogy „Szegeden ott az egyetemi hallgatók hatalmas tábora, munkásdalárda, filharmonikus zenekar, katonaság, ezt mind egyesíteni lehet (...) egy-egy hatalmas városi ünnepség grandiózus tömegjátékához.”⁵

Egy hónap sem telt el, és Juhász Gyula ismét szót emelt a szabadtéri játékok érdekében. „Nemsokára egy esztendeje lesz már, hogy e lap vezető helyén megpendítettük azt az eszmét, hogy Szegednek a magyar Salzburg hivatását lehetne és kellene betöltenie, és így ez csak hasznára volna a Tisza-parti metropolis hírének és forgalmának egyaránt” – állt Juhász cikkében. „Ha a magyar főváros nagy nemzeti játékokat tervez, és ha a kis Salzburgban világraszóló Festspiele-ket mernek és bírnak tartani, (...) akkor Szeged is megemberelhetné magát egyszer és (...) megpróbálkozhatnék itt is megfelelő keretek között egy magyar Ünnepi Játék rendezésével.”⁶

A két cikk szerzője egymástól nagyon is eltérő irányzatot képviselt. Juhász a Reinhardt által megvalósított, klasszikus értelemben vett szabadtéri „művész színház” érdekében szólalt meg, Hont pedig a Gémier-féle világnézeti – Gémier szavaival – a „világi vallású” tömegszínházzal mellett tört lándzsát. Bár kettőjük szabadtéri színház-ideálja különbözött egymástól, céljuk közös volt; a szegedi szabadtéri játékok megteremtése. Törekvésük azonban ekkor még nem talált visszhangra.

1928 nyarán Juhász Gyula újra – már harmadszor! – emelt szót az ünnepi játékok létrehozása érdekében. „A jövő 1929-es év jubiláris esztendeje lesz a vizeiből új életre támadott fénikszenek. (...) Ezt a kivételes alkalmat, a nagy árvíz ötvenedik évfordulóját nem lehet és nem is szabad a városnak kihasználatlanul hagyni. (...) Kiállítások, ünnepi játékok, fölvonulások, előadások és versenyek egész során kell a jövő esztendőnek végighaladnia, de ehhez előre és tervszerűen készülni kell.”⁷

---

⁴ Czímer József: Közjáték, 31. p.

⁵ Délmagyarország, 1927. május 11.

⁶ Délmagyarország, 1927. június 9.

⁷ Délmagyarország, 1928. augusztus 9.

Az időpont – az árvíz ötvenedik évfordulója – valóban alkalmas lehetett volna az ünnepi játékok megindítására, ám a javaslat ezúttal is süket fülekre talált. E cikket követően, elhatalmasodó betegsége miatt, Juhász Gyula nem foglalkozott többet a szabadtéri előadások ügyével.

Őszre hazatért Párizsból Hont Ferenc, és bekapcsolódott a Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiumának munkájába. Csatlakozása háttérét Becsky Andor Kortársokról című könyve világította meg. „A Szegedi Fiatalok Kollégiumának megalakulása összekapcsolódik az illegális kommunista párt új politikai programjával” – állította Becsky. „Így kap megbízást Hont Ferenc, hogy kapcsolódjék a fiatalokhoz. 1929 őszén Szepesi Albert fogorvost jelölték ki összekötőnek, aki a fiatalokkal megkezdte a szervezett munkát. Feladatuk az volt, hogy megalakítsák az egyetemi sejteket. Később Szepesi segítségével beépültek a szegedi Szociáldemokrata Párt munkásoththonába. Itt született a legönállóbb csoport a színházi (...) s megalakult a Színházbarátok Egyesülete.”⁸

Hont maga évtizedekkel később erre így emlékezett: „Pártfelettesem utasított rá, mondván: Minden legális lehetőséget meg kell ragadnunk, ha ránk kényszerített köntösben meg tudunk szólaltatni akármilyen keveset a mi eszméinkből. Így történt, hogy ‘a Magyar szentek’ címmel rendezett népünnepélyen a záróképben a Szózat hangjaira, a magasra emelt, egymást keresztező sarló és kalapács mögött vonult be a játszó- és a nézősereg a kivilágított templomba.”⁹ Így emlékezett Hont 1963-ban, ám Lugosi Döme 1938-ban megjelent „A Szegedi Szabadtéri Játékok története” című könyvében a záróképről azt írta, hogy abban „a magyar feltámadás allegóriáját láthattuk!”¹⁰

Hont Ferencet „pártfeladata” annyira lekötötte, hogy a szabadtéri előadásokkal időlegesen nem foglalkozott. De nem foglalkozott vele a város sem, s ezzel a csillagtetejű színház ügye megrekedni látszott. A holtpontról csak 1929 júliusában történt némi elmozdulás, miután a Pesti Naplóban gróf Klebelsberg Kuno „Munka, tudás és tőke” című cikke napvilágot látott. Az írás egyebek mellett az idegenforgalom fontosságára is felhívta a figyelmet. Ha „idegenforgalmat akarunk fejleszteni (...) európai látókör, az idegenforgalom titkainak ismerete, és megértés kell a dolgokhoz szélesebb körökben is” – írta Klebelsberg. S mert a vallás-, és közoktatási miniszter Szeged országgyűlési

---

⁸ Becsky Andor: A Független Színpad története, 98–99. p.

⁹ Hont Ferenc: Tiszaparti álom, Tiszatáj, 1963. 8. 4. p.

¹⁰ Lugosi Döme: A Szegedi Szabadtéri Játékok története, 30. p.

képviselője volt, pozitív lehetőségként szegedi példát említett. „Most építjük a szegedi Fogadalmi templom körül az egyetem árkados terét, talán majd itt lehet a salzburgi dóm előtt folyt játékok mintájára népies és passiójátékokat rendezni.”¹¹

A cikkre egyedül Hont figyelt fel, s ő a Széphalomban Ünnepek játékok Szegeden című írásával reagált rá. Dolgozatának két fontos megállapítása volt. Az egyik, hogy „a szegedi ünnepi játékok nem lehetnek a külföldi látványosságok utánpótlásai,” a másik pedig az, hogy „ragaszkodni kell a misztérium előadások hagyományos színteréhez, a templom előtti térhez.”¹²

A szegedi városvezetők – feltehetően szándékosan – nem vettek tudomást a Pesti Napló és a Széphalom cikkeiről. Az országban a húszas évek derekától színházi válság dúlt. A fővárosban sorra mentek tönkre a színházak, s a krízis a vidéket sem kerülte el. „Szomorú helyzetben van a vidéki színészet” – panaszkodott a sajtónak Pálffy József, a szegedi színház intendánsa. „Trianon ezt is tönkretette, és csak úgy tud megélni, ha támogató kézzel a hóna alá nyúlnak.”¹³ A Játékok gondolata azonban továbbra is foglalkoztatta az embereket. Különösen az után, hogy a Dómot tervező Rerrich Béla Mi-lyen lesz a Templom tér? című cikke egy káprázatos Dóm előtti spektakulum képét varázsolta az újságolvasók elé. „Képzeljünk el egy egyházi ünnepet” – írta Rerrich –, mikor az egyház páratlanul művész ruháiban, stílusos ceremoniális menetben levonul a székesegyház hatalmas lépcsőzetéről harangzúgás közepette és nyitott templomka-pun át kihangzik a hatalmas orgona játéka, és az egésznek keretet adnak a tér hatalmas árkádjai.”¹⁴

Maga Klebelsberg változatlanul szorgalmazta az Ünnepi Játékok megindítását, és Somogyi polgármesterrel egyetértésben Hevesi Sándort, a Nemzeti Színház igazgatóját bízta meg, döntse el, lehet-e a Dóm előtt előadásokat tartani? Hevesi egy rövid szegedi látogatás után határozottan kijelentette: „Az új templom tér nem lesz alkalmas passió-játékok megrendezésére túl nagy méretei miatt /.../ A színészek nem éreznék a kö-zönséggel a kontaktust és /.../ nem produkálhatnának olyat, ami művészet.”¹⁵ Ezzel

---

¹¹ Pesti Napló, 1929. július 28.

¹² Széphalom, 1929 július – augusztusi szám, 263-65. p.

¹³ Szegedi Napló, 1928. július 24.

¹⁴ Délmagyarország, 1929. december 1.

¹⁵ Délmagyarország, 1929. december 13.

a szabadtéri előadások szegedi sorsa megpecsételődni látszott. Ám ekkor az eseményekbe beleszólt az emberi kapcsolat és a politika.

Hevesi verdiktjére válaszul a Szegedi Szemle decemberi számában „A szegedi passio-játékok problémájának megoldása” címmel cikk jelent meg. Szerzője egyéb javaslatok mellett azt tanácsolta, hogy a „tervezett passio-játékokat éjjel, reflektorok misztikus fénye mellett tartsák meg”, úgy, hogy „tisztán hatásvilágítással (...) a rendező a főszereplőket és egy kisebb csoportot világít meg, így nincs szükség nagyobb tömegekre.” A kitűnő akusztikájú tér nagyságát pedig – javaslatok szerint – „egy könnyen összerakható és szétszedhető vastribünnel” lehet csökkenteni. Így Hevesi minden kifogása orvosolható lesz.¹⁶

Az írás a szegedi színház fiatal rendezője, Németh Antal dr. tollából való. Németh eredetileg a budapesti, majd a berlini egyetemen irodalmat és művészettörténetet tanult. A pesti egyetemen a görög színház esztétikáját Heckler Antal adta elő, akivel tanulóévei alatt elmélyült kapcsolata alakult ki. Németh szerencséjére, mert Heckler Klebelsberg Kuno unokatestvére volt. A Szegedi Szemlében megjelent javaslatok – feltehetően Heckler ajánló szavai kíséretében – így eljuthattak a miniszter asztalára.

Hevesi nem kedvelte a reform rendezőnek tartott fiatal Németh Antalt, mert tudta, az 1928-ban alakult Színművészeti Stúdió egyik alapítója, és Reinhardt híve.¹⁷ S mivel a fiatal rendezőt máris riválisának tekintette, nem szívesen adta volna át neki az első szegedi szabadtéri előadás rendezését. Ezért Hevesi mégsem utasította végleg el a játékok gondolatát.

Az 1930-as évben a Templom téri előadások ügye háttérbe szorult. A város anyagi helyzete nem javult, és a meglévő kevés pénzt a Fogadalmi templom október 24-i megnyitása körüli ceremónia emésztette fel. A Játékok gondolatát egyedül az új színigazgató, Kürthy György cikke tartotta életben. A Szegedi Szemlében megjelent írásában – Németh korábbi koncepcióját megerősítve – kifejtette, hogy „a bekerített tér pompásan felhasználható egy hordozható, felépítendő amfiteátrális körtribün céljaira, a templom (...) valamint a környező új épületek emeletei a (...) hangerősítők és fényszórók elhelyezésére.”¹⁸

---

¹⁶ Szegedi Szemle, II. évf. 39–40 szám, 1929. december 20. 2–4. p.

¹⁷ Selmeczi Elek: Németh Antal, 28. p.

¹⁸ Szegedi Szemle, III. évf. 20. szám, 1930. szeptember 4.

Az 1931-es év az országgyűlési választások éve volt. Klebelsberg gróf, mint a város országgyűlési képviselője úgy gondolhatta, hogy a szabadtéri játékok megindításával a választás évében látványos gesztust tehetne szavazói felé. Megelégedve hát a szegedi potentátok tehetetlenkedését, az 1930-as év végén saját hatáskörébe vonta a Játékok ügyét, bemutatandó darabnak kijelölte a Magyar Passiót, s a terv megvalósítására egy miniszteriális bizottságot alakított. 1931 tavaszán a bizottság Szegedre utazott, és a helyszínen megtekintése után – ahová meghívták Németh Antalt is, de Hont Ferencet nem! –, Hevesi Sándor kijelentette: „a tér kiválóan alkalmas a szabadtéri előadás megtartására.” Ekkor azonban ő még délutáni előadásra gondolt.¹⁹

Hevesi pálfordulására a Szegedi Szemlében találunk magyarázatot. Németh jóval a bizottság látogatását megelőzve – amiről feltehetően Heckler Antaltól is tudott –, le-
vélben megkereste Voinovich Gézát. Kérte, küldje el a dráma kéziratát, „mert bizony-
ságot akar arra nézve, hogy a Magyar Passió valóban kiválóan alkalmas-e Dóm előtti
szabadtéri előadásra”. Az előadásra nézve azonban nem tehetett nyílt javaslatot, mert
Hevesi Sándor dr. igazgató közölte „ő akarja bemutatni a darabot”.²⁰

A közelgő választások felgyorsították az eseményeket. Hevesi látogatásának nap-
ján Somogyi Szilveszter vezetésével szabadtéri bizottság alakult, melynek Balogh István
dr. és vitéz Shvoy Kálmán altábornagy is tagja lett. Balogh István – az 1945 után Balogh
páterként ismert politikus – akkor a Szegedi Hírlapot és a Szegedi Katolikus Tudósítót
szerkesztette, valamint a belvárosi plébánián segédlelkészként szolgált. Bár titulusa sze-
rint segédlelkész volt, valójában az idős Várhelyi József pápai prelátus helyett ő intézte
a plébánia ügyeit. Balogh a Játékok megindulásának lelkes híveként – mint Roskó Sán-
dor püspöki helynöktől tudjuk – „az első kettő létrejöttében kezdeményező és annak
megrendezésében társulási alapon szervező volt.”²¹ Baloghra várt – egyebek mellett –
az a kényes feladat, hogy engedélyt szerezzen Glattfelder Gyula püspöktől a Fogadal-
mi templom előtti előadások megtartásához. A hozzájárulást sikerült is megszereznie.
A klérus megnyerésében minden bizonnyal segítette Shvoy, hiszen testvére, Lajos,
Székesfehérvár püspöke volt.

---

¹⁹ Délmagyarország, 1931. május 5.

²⁰ Szegedi Szemle, 1931. május 15.

²¹ Miklós Péter: Város, egyház, társadalom, Balogh István 179. p.

Az ötvenéves Shvoy Kálmánt 1930 májusában nevezték ki a szegedi vegyesdandár parancsnokává. A szigorú, tehetséges katonatiszt nagy színházbarát hírében állt. S ha hinni lehet Ignác Rózsa: Homoki vörös című kulcsregényének, melyben Glosz Gaszton dandártábornokként szerepel, akkor Birs Biri – Kiss Manyi – a szeretője volt. Shvoy vállalta, hogy a honvédelmi miniszter engedélyével, katonáival felépítteti a színpadot és a nézőteret, statisztériát és zenekart biztosít, valamint szakembereket küld a telefon és a világítás szereléséhez éppen úgy, mint azt később, 1933-ban tette.²²

Májusban a szabadtéri előadások anyagi hasznára utalt Pásztor József, amikor így írt: „A szabadtéri játékokon busásan lehet és kell megkeresni a városnak és lakosságának azt, (...) amit az egyetemre és a Templom térre elköltött és még el kell költenie.”²³

A nézőtérrel kapcsolatban egy szegedi, május 26-i megbeszélés után Kertész K. Róbert államtitkár a következőket mondta: „A Templom tér nézőterét igen könnyű lesz megforgatni, úgy, hogy a közönség háttal üljön a templomnak. Ebben az esetben a játék háttere az árkaós kémiai intézet lenne. Így meg van a lehetőség arra, hogy világi vonatkozású darabok kerüljenek színre.” A nyilatkozat Németh Antal hasonló elképzelésére utal.²⁴

Június elsején az altábornagy megkapta a miniszter engedélyét, ezzel elhárult az utolsó akadály is a Játékok megindítása elől. A katonaság június 8-án megkezdte a színpad építését és a tribünök felállítását, melyek nélkül a szabadtéri játékok megrendezése lehetetlen lett volna. A munkálatokat Shvoy személyesen ellenőrizte.²⁵

A Dóm előtti első előadás 1931. június 13-án valóban csillagtető alatt kezdődött, mert a Magyar Passiót nem délután, ahogyan Hevesi tervezte, hanem Németh Antal javaslata szerint, sötétedés után játszották.

A fentiek ismeretében bátran kimondhatjuk, hogy a Játékok létrejöttében nem Hont Ferenc játszott a döntő szerepet. A megvalósuláshoz kellett Juhász Gyula közvetetes sugalmazása, Németh Antal teremtő alkotókészsége és Shvoy Kálmán gyakorlati segítsége, mert ezek nélkül a Szabadtéri Játékok előadásorozatai 1931-ben még nem indulhattak volna meg.

---

²² Shvoy Kálmán titkos naplója és emlékiratai 1918–1945

²³ Délmagyarország, 1931. május 16.

²⁴ Délmagyarország, 1931. május 27.

²⁵ Szegedi Új Nemzedék, 1931. június 10.